

บทความวิจัย (Research Article)

การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบต่อตามแนวคิด คุณลักษณะศึกษาของลิกโคนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

A DEVELOPMENT OF CURRICULUM BASED ON LICKONA'S CHARACTER EDUCATION APPROACH TO ENHANCE RESPONSIBILITY OF LOWER-SECONDARY EDUCATION STUDENTS

Received: June 13, 2017

Revised: July 12, 2017

Accepted: July 13, 2017

ณัชฌิมา โพธิ์ใจ^{1*} และวารินทร์ แก้ววไร²

Natnicha Phojai^{1*} and Wareerat Kaewurai²

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

^{1,2}Faculty of Education, Naresuan University, Phitsanulok 65000, Thailand

*Corresponding Author, E-mail: sabeena14@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบต่อตามแนวคิดคุณลักษณะศึกษาของลิกโคนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยตามกระบวนการของการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบต่อ ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร และขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้และศึกษาผลการใช้หลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบต่อตามแนวคิดคุณลักษณะศึกษาของลิกโคนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านท่าข้าม (ท่าข้ามวิทยาการ) ปีการศึกษา 2559 จำนวน 30 คน ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย จากนักเรียนที่สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมเครื่องมือ ประกอบด้วย 1) หลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบต่อ 2) แบบวัดการรู้เชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อ 3) แบบวัดความรู้สึกเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อ 4) แบบประเมินพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อ แบ่งเป็น แบบประเมินตนเอง สำหรับนักเรียน แบบประเมินพฤติกรรมนักเรียนสำหรับครู และผู้ปกครอง การวิเคราะห์ข้อมูลโดย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละ และการทดสอบค่าทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน ผลการวิจัย พบว่า

1. คุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีมาตรฐานทางจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ดังนี้ 1) ปฏิบัติหน้าที่อย่างตั้งใจเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ 2) ยอมรับผลการกระทำของตนเอง และปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น 3) ตรงต่อเวลา 4) มีความอดทน และเพียรพยายามในการปฏิบัติงานให้สำเร็จ 5) เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม และมีระเบียบวินัย 6) มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ แนวทางในการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบควรจัดทำหลักสูตร โดยเน้นการเรียนรู้แบบร่วมมือ กระตุ้นให้นักเรียนได้คิดและตระหนักถึงความสำคัญของการมีความรับผิดชอบ ให้นักเรียนมีส่วนร่วมคิดและดำเนินการ อภิปราย สะท้อนคิด ฝึกปฏิบัติกิจกรรมที่ส่งเสริมความรับผิดชอบอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ

2. หลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ ตามแนวคิดคุณลักษณะศึกษาของลิคโคนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีองค์ประกอบ คือ 1) ความเป็นมาของหลักสูตร 2) หลักการ 3) จุดหมาย 4) เนื้อหาสาระ 5) กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ 5 ขั้น คือ การสร้างประสบการณ์ การรับรู้เชิงจริยธรรม การเก็บจำตัวแบบ การแก้ปัญหาเชิงจริยธรรม สะท้อนคิดเชิงเหตุผล และการสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ 6) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ 7) การวัดผลประเมินผล หลักสูตรมีความเหมาะสมระดับมาก และผลการทดลองนำร่อง พบว่า มีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้

3. ผลการทดลองใช้ พบว่า 1) นักเรียนมีคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบมาก 2) นักเรียนมีการรู้เชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) นักเรียนมีความรู้สึกเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 4) นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: หลักสูตร คุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ คุณลักษณะศึกษาของลิคโคนา

Abstract

This research aims to study the development of curriculum based on Lickona's character Education approach to enhance Responsibility of lower-secondary education student. Research and Development process model has been adopted to use in the study in 3 steps as follows; step1 The study of basic information of student's responsibility, step 2 Constructing and verifying curriculum quality, step 3 Experiment the curriculum of which the sample group was used with 30 lower-secondary education students of Ban Thakham school studying in the second semester of the 2016 academic year. The research tools consisted of; 1) the curriculum based on Lickona's character education approach to enhance responsibility, 2) the measurement form of moral knowing of responsibility, 3) the measurement form of moral feeling of responsibility, and

4) the evaluation form of moral behavior from their self, teacher and parent. Data were analyzed by using mean, standard deviation, percentage and t-test dependent.

The results of the study were as follows:

1. Ethical standards of responsibility for lower- secondary education student; 1) to act in earnest to efficiently, 2) accept the results of their actions and Improve your performance, 3) be punctual, 4) have patience and perseverance, 5) respect the rules of society and discipline, and 6) Participate in a variety of activities. Guidelines to enhance Responsibility; Development of curriculum, Cooperative learning, Encourage students to think and be aware of the importance of responsibility, engage in thinking, reflective, discussion and keep activities that promote continuous responsibility.

2. Curriculum consisted of 7 components as follows; 1) course Background, 2) principle, 3) aims, 4) content, 5) learning process with encouraging ethical perception, retention process, conflict resolution, reflection thinking, and characterization, 6) media and learning resources, and 7) measurement and evaluation. The results of implement by the 7 experts were that the curriculum and Course Document were approved suitability at the high level. The result of the pilot study revealed that the curriculum was appropriate to be used.

3. The implementation of the curriculum found that; 1) students are highly responsible, 2) students' moral knowing of responsibility after learned with the curriculum developed higher than before significantly at the level of .05, 3) students' moral feeling of responsibility after learned with the curriculum developed higher than before significantly at the level of .05, and 4) students are moral behavior of responsibility high.

Keywords: Curriculum Development, Lickona's Character Education, Responsibility

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าขึ้นเราควรให้ความสำคัญต่อคุณภาพและคุณธรรมไปพร้อมๆ กัน กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาจึงต้องสร้างศักยภาพและคุณภาพชีวิตของคนเป็นแกนหลักของการพัฒนา ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนจุดเน้นในการพัฒนา คุณภาพคนในสังคมไทยให้มีคุณธรรม และมีความรอบรู้อย่างเท่าทัน ให้มีความพร้อมทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และศีลธรรม สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้ได้อย่างมั่นคง โดยยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา แนวทางการพัฒนาคนดังกล่าว จึงมุ่งเตรียมเด็กและเยาวชนให้มีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม พร้อมทั้งมีสมรรถนะ

ทักษะ และความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอันจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนของชาติเข้าสู่โลกยุคศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม รักความเป็นไทย มีทักษะการคิดวิเคราะห์ มีทักษะด้านเทคโนโลยี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติ (Ministry of Education, 2008) สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 รวมทั้งแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559 ที่มุ่งจัดการศึกษาให้เป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ในการพัฒนาประชากรหรือเยาวชนให้มีจริยธรรม คุณลักษณะที่พึงประสงค์ รวมทั้งมีทักษะชีวิตที่ดีด้านจิตพิสัยในการอยู่ร่วมกันในสังคมยุคศตวรรษที่ 21 นั้นต้องผ่านกระบวนการพัฒนาที่เรียกว่าการศึกษา การปลูกฝังจริยธรรมแก่ผู้เรียน โดยกระบวนการศึกษาอบรมและพัฒนาการเรียนรู้ การขัดเกลาทางสังคม รวมถึงการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้เรียนที่จะเติบโตเป็นเยาวชนและประชากรของประเทศนั้นมีจุดยืนทางจริยธรรม ซึ่งจุดยืนทางจริยธรรมนั้นต้องอาศัยทัศนคติในเชิงนามธรรม ซึ่งมักจะไม่ได้ได้รับการพัฒนามากกว่าจะเข้าสู่วัยรุ่น (Gardner, 1993) และจากการสังเกตพฤติกรรมผู้เรียน พบว่า ผู้เรียนที่มีปัญหาทางจริยธรรมมากที่สุดมักอยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนต้น หรือระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่เริ่มมีความคิดเป็นของตนเอง มีการรับวัฒนธรรมที่แปลกแยก ต้องการได้รับการยอมรับและทำอะไรตามใจตนเองโดยไม่คำนึงถึงผลที่ตามมา ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในหลายระดับ

Moral Promotion Center (Public Organization) (2009) พบว่า ระดับคุณธรรมจริยธรรมในหมู่คนไทยลดลงเมื่อเทียบกับอดีตที่ผ่านมา โดยเฉพาะความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความมีสติสัมปชัญญะ และความมีระเบียบวินัย และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นชี้ให้เห็นว่าจริยธรรมของคนไทยได้เสื่อมถอยลง และคุณภาพของการศึกษาการเรียนรู้ด้อยลง ส่งผลกระทบต่อคุณภาพของเยาวชนชาติจริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามระบบวิถีชีวิตที่ดีงามของคนไทย ผลสอดคล้องกับรายงานวิจัยของ Office of the Secretary of the Council for Education (2008) ที่ทำการสำรวจความคิดเห็นของคนไทยจำนวน 20,000 คนทั่วประเทศ เกี่ยวกับการศึกษาไทยในปัจจุบันโดยภาพรวมด้านนักเรียนพบว่า การพัฒนาการศึกษาของนักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงที่ต่ำกว่าเดิมน้อยละ 10.60 ในด้านคุณธรรมจริยธรรม วินัย และความรับผิดชอบ และสอดคล้องกับผลวิจัยของ Vongvanich and Wiratchai (2000) ที่ชี้ให้เห็นว่าคุณธรรมที่สำคัญของเยาวชนในระดับนี้มุ่งเน้นไปที่ความรับผิดชอบ การมีวินัย ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง โดยเฉพาะเรื่องของความรับผิดชอบ (responsibility) ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญอันจะนำไปสู่ความดีงาม และความสุขในการอยู่ร่วมกันของสังคม เป็นค่านิยมทางจริยธรรมที่สำคัญและเป็นหัวใจของคุณธรรม (morality) ในระดับสากลเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่สำคัญของบุคคลที่ควรได้รับการปลูกฝังและพัฒนาตั้งแต่เยาว์วัย (Lickona, 1992)

ความรับผิดชอบ เป็นคุณค่าเชิงจริยธรรมที่เป็นพื้นฐานของการสร้างอัตลักษณ์ที่ดี ซึ่งคุณค่านี้นี้จัดว่าเป็นหัวใจของศีลธรรมของประชาชนที่เป็นสากล โดยมีจุดประสงค์ที่แสดงได้ว่าเป็นการส่งเสริมคุณความดีของปัจเจกชน และคุณความดีของชุมชนทั้งมวล (Lickona, 1992) ที่ผู้มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาในทุกสังคมต้องให้ความสำคัญและ

ปลูกฝังให้วัยเรียนเห็นคุณค่า ที่โรงเรียนไม่เพียงแต่ต้องสั่งสอน หากแต่ต้องพัฒนาคนที่รู้หนังสืออย่างมีจริยธรรม ซึ่งจะต้องอยู่อย่างพลเมืองที่รับผิดชอบของสังคมด้วย

แนวคิดคุณลักษณะศึกษา (Character Education) ของโทมัส ลิกโคนา เป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาเสริมสร้างคุณลักษณะความรับผิดชอบต่อได้ โดยลิกโคนาได้ชี้ให้เห็นว่าคุณลักษณะที่เหมาะสม สำหรับการศึกษาค่านิยม ประกอบด้วย ค่านิยมเชิงปฏิบัติ (operative values) และค่านิยมเชิงการกระทำ (values in action) ที่มีปฏิสัมพันธ์กัน ใน 3 ส่วน คือ การรู้เชิงจริยธรรม (moral knowing) ความรู้สึกเชิงจริยธรรม (moral feeling) และพฤติกรรมเชิงจริยธรรม (moral behavior) และคุณลักษณะที่ดี ประกอบด้วย การรู้ในสิ่งที่ดี ความปรารถนาที่จะทำสิ่งที่ดี และการปฏิบัติในสิ่งที่ดี หรืออีกนัยหนึ่งคือ ลักษณะนิสัยของจิต (habits of mind) ลักษณะนิสัยของใจ (habits of heart) และลักษณะนิสัยของการกระทำ (habits of action) คือ ความสามารถที่จะตัดสินใจว่า สิ่งใดถูกสิ่งใดอย่างจริงจังกับสิ่งที่ถูกต้องและประพฤติปฏิบัติกับสิ่งที่ถูกต้องนั้นๆ แม้ว่าจะต้องเผชิญกับความกดดันภายนอกและสิ่งยั่วยุจากภายในก็ตาม (Lickona, 1992) แนวคิดการพัฒนาคุณลักษณะของลิกโคนานั้น เป็นเสมือนกรอบใหญ่ที่ครอบคลุมแนวทางการสร้างเสริมคุณลักษณะต่างๆ ไว้มากมายและมีความยืดหยุ่นในการนำไปปรับใช้ในแต่ละสถานการณ์ โดยคุณลักษณะศึกษาเป็นความตั้งใจ หรือความพยายามในการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน โดยมีมาตรฐานทางคุณธรรมเป็นตัวกำหนดทางเลือกของแต่ละบุคคล ซึ่งสิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องอบรมสั่งสอนโดยตรง

หลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบต่อตามแนวคิดคุณลักษณะศึกษาของลิกโคนา พัฒนาผู้เรียนด้วยการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ สร้างปฏิสัมพันธ์กับกลุ่ม มีการคิดใคร่ครวญ สะท้อนคิด รวมถึงฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องทั้งในและนอกห้องเรียน ให้ผู้เรียน สร้างความรู้ด้วยตนเองโดยการลงมือกระทำ เน้นเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบต่อตามจุดมุ่งหมายทางการศึกษา ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในลักษณะของหลักสูตรเสริม หรือบูรณาการให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายทางการศึกษาของโรงเรียนหรือสถานศึกษาได้อีกด้วย ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาระดับต่างๆ เพื่อเป็นการเตรียมเยาวชนและประชากรที่มีจริยธรรมเข้าสู่โลกในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดีในสังคมที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบต่อ ตามแนวคิดคุณลักษณะศึกษาของลิกโคนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบต่อ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
2. เพื่อสร้างและตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบต่อ ตามแนวคิดคุณลักษณะศึกษาของลิกโคนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
3. เพื่อทดลองใช้และศึกษาผลการใช้หลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบต่อ ตามแนวคิดคุณลักษณะศึกษาของลิกโคนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการโดยประยุกต์ใช้กระบวนการของการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ดำเนินการโดย 1) ศึกษาคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ แนวทางในการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ โดยสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม จำนวน 7 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) 2) สังเคราะห์คุณลักษณะด้านความรับผิดชอบจากความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ร่วมกับการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ เพื่อกำหนดเป็นมาตรฐานทางจริยธรรมทางจริยธรรม และสังเคราะห์แนวทางในการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ ร่วมกับแนวคิดคุณลักษณะศึกษาของลิคโคนา โดยจัดกลุ่มข้อมูลที่คล้ายคลึงกัน วิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และนำมาสรุปอุปนัย

ขั้นตอนที่ 2 สร้างและตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ ดำเนินการโดย 1) วิเคราะห์โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา โครงสร้างกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการเรียนรู้ จุดมุ่งหมาย และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โดยกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย 7 หน่วยการเรียนรู้ ใช้เวลาเรียนในชั่วโมงกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นกิจกรรมในห้องเรียน 19 ชั่วโมง และกิจกรรมนอกห้องเรียน 18 ชั่วโมง รวมเวลาเรียน 37 ชั่วโมง 2) สังเคราะห์องค์ประกอบของหลักสูตร และร่างหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ ตามองค์ประกอบของหลักสูตร ดังนี้ คือ ความเป็นมาของหลักสูตร หลักการ จุดหมายของหลักสูตร เนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล 3) ร่างเอกสารประกอบหลักสูตรตามองค์ประกอบ คือ แนวคิดสำคัญที่เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร โครงสร้างของหลักสูตร นิยามศัพท์เฉพาะ แนวทางการนำหลักสูตรไปใช้ การวัดและประเมินผล และแผนการจัดการเรียนรู้ 4) ตรวจสอบคุณภาพ ของร่างหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญ 7 ท่าน พิจารณาความเหมาะสม และความสอดคล้องขององค์ประกอบหลักสูตร และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม โดยใช้แบบประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) และให้ข้อเสนอแนะ 5) ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ความเหมาะสมยิ่งขึ้น และนำข้อมูลเชิงปริมาณมาวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อหาระดับความเหมาะสมของหลักสูตร 6) นำร่างหลักสูตรไปทดลองนำร่อง (pilot study) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านท่าข้าม (ท่าข้ามวิทยาคาร) ปีการศึกษา 2559 จำนวน 15 คน เพื่อหาความเหมาะสมด้านเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ความเหมาะสมของสถานการณ์ ลักษณะกิจกรรม ปริมาณเนื้อหา ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนรู้

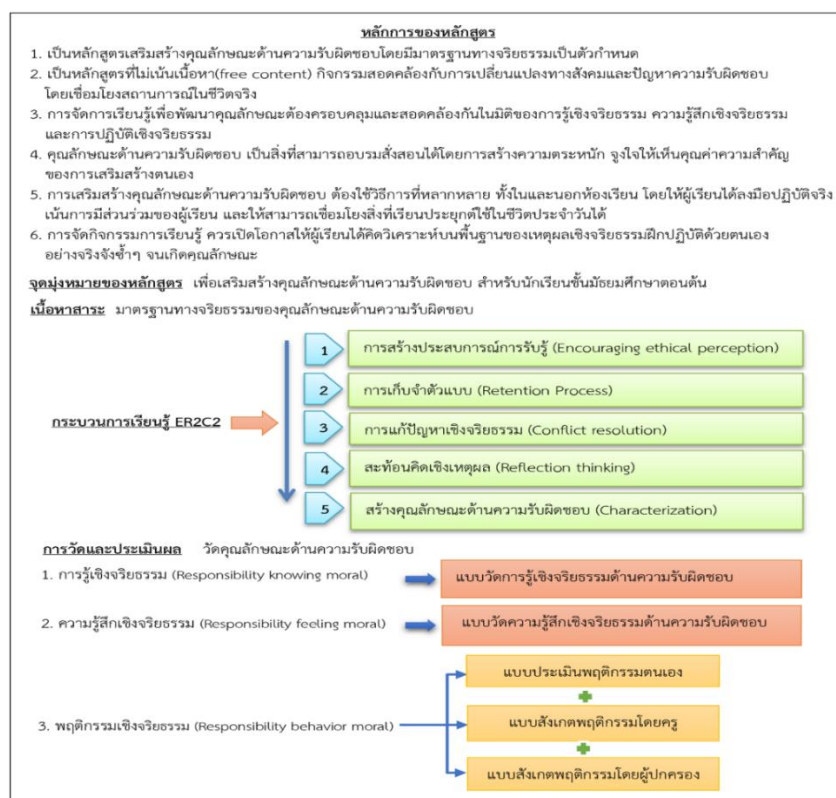
ขั้นตอนที่ 3 ทดลองใช้และศึกษาผลการใช้หลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบตามแนวคิดคุณลักษณะศึกษาของลิคโคนา โดยออกแบบการทดลองแบบก่อนและหลังทดลอง (One Group Pretest – Posttest Design) ทดลองใช้หลักสูตรกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านท่าข้าม (ท่าข้ามวิทยาคาร) จำนวน 30 คน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย จากนักเรียนที่สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม โดยศึกษาผล ดังนี้

1) ศึกษาผลคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบของนักเรียน หลังเรียนด้วยหลักสูตรเสริมสร้างของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 2) เปรียบเทียบการรู้เชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยหลักสูตร 3) เปรียบเทียบความรู้เชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยหลักสูตร 4) ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลังเรียนด้วยหลักสูตรเสริมสร้างของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้แบบวัดคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ ประกอบด้วย แบบวัดการรู้เชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ แบบวัดความรู้เชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ แบบประเมินพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ แบ่งเป็นแบบประเมินตนเอง สำหรับนักเรียน แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียนสำหรับครู และผู้ปกครอง โดยมีขั้นตอนการทดลองใช้ ดังนี้ 1) ทดสอบก่อนเรียน โดยวัดการรู้เชิงจริยธรรม ด้วยแบบวัดการรู้เชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ เป็นแบบวัดเชิงสถานการณ์ชนิด 3 ตัวเลือก ที่มีระดับคะแนนแตกต่างกันในแต่ละตัวเลือก จำนวน 24 ข้อ และวัดความรู้เชิงจริยธรรม ด้วยแบบวัดความรู้เชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ เป็นข้อความเชิงสถานการณ์ทั้งที่เป็นเชิงบวกและเชิงลบ เพื่อให้ นักเรียนแสดงความคิดเห็น เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย เฉยๆ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง จำนวน 24 ข้อ 2) จัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยมีกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบของผู้เรียนเป็น 5 ขั้น (ER₂C₂) คือ ขั้น 1 การสร้างประสบการณ์การรับรู้เชิงจริยธรรม (Encouraging ethical perception) ขั้น 2 การเก็บจำตัวแบบ (Retention Process) ขั้น 3 การแก้ปัญหาเชิงจริยธรรม (Conflict resolution) ขั้น 4 สะท้อนคิดเชิงเหตุผล (Reflection thinking) และขั้น 5 สร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ (Characterization) 3) ทดสอบหลังเรียนโดยใช้แบบวัดการรู้เชิงจริยธรรม และแบบวัดความรู้เชิงจริยธรรม ฉบับเดียวกับก่อนเรียน และประเมินพฤติกรรมเชิงจริยธรรมจากแบบประเมินตนเอง และแบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียนจากครูผู้สอน และผู้ปกครอง

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ พบว่ามาตรฐานทางจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ มีดังนี้ คือ 1) ปฏิบัติหน้าที่อย่างตั้งใจเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ 2) ยอมรับผลการกระทำของตนเอง และปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดีขึ้นเสมอ 3) ตรงต่อเวลา 4) มีความอดทน และเพียรพยายามในการปฏิบัติงานให้สำเร็จ 5) เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม และมีระเบียบวินัย 6) มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ โดยมีแนวทางในการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ คือจัดทำหลักสูตรเพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ โดยเน้นการเรียนรู้แบบร่วมมือ กระตุ้นให้นักเรียนได้คิดและตระหนักถึงความสำคัญของการมีความรับผิดชอบ ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการคิดและดำเนินการ ร่วมอภิปราย สะท้อนคิด ฝึกปฏิบัติกิจกรรมที่ส่งเสริมความรับผิดชอบอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ

2. ผลการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ หลักสูตรที่พัฒนาขึ้น มีรายละเอียดดังภาพ 1

ภาพ 1 หลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ

ผลการตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร มีความสอดคล้องกันในทุกองค์ประกอบ โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 และในภาพรวมมีความเหมาะสมระดับมาก ($\bar{X} = 4.48$, S.D.= 0.52) ผลการศึกษาความเป็นไปได้ของหลักสูตรจากการทดลองนำร่อง (Pilot Study) พบว่ามีความเป็นไปได้ในการนำหลักสูตรไปใช้

3. ผลการทดลองใช้และศึกษาผลการใช้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้น นำเสนอผล ดังนี้

3.1 ผลการศึกษาคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ หลังเรียนด้วยหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ ปรากฏผลดังตาราง 1

ตาราง 1 ผลการศึกษาคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบของนักเรียนหลังเรียนด้วยหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ

คุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ	มาก n(%)	ปานกลาง n(%)	น้อย n(%)	ร้อยละ
1. การรู้เชิงจริยธรรม	22 (73.33)	8 (26.67)	0 (0.00)	83.75
2. ความรู้สึกเชิงจริยธรรม	19 (63.33)	11 (36.67)	0 (0.00)	82.17
3. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม	19 (63.33)	11 (36.67)	0 (0.00)	80.22
เฉลี่ยรวม	66.67	33.33	0.00	82.04

จากตาราง 1 พบว่า นักเรียนที่ผ่านการเรียนตามหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบตามแนวคิดคุณลักษณะศึกษาของลิโคไนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในภาพรวมมีคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน จำนวนนักเรียนที่มีความรับผิดชอบมาก คิดเป็นร้อยละ 66.67 และมีคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 33.33

3.2 ผลการทดลองใช้หลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบตามแนวคิดคุณลักษณะศึกษาของลิโคไนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

3.2.1 ผลการเปรียบเทียบการรู้เชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบก่อนและหลังเรียนด้วยหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ ปรากฏผลดังตาราง 2

ตาราง 2 ผลการเปรียบเทียบการรู้เชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบระหว่างก่อนและหลังเรียนด้วยหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ

การทดลอง	n	$\bar{X}$ (เต็ม 72)	S.D.	$\bar{D}$	t	p
ก่อนเรียน	30	41.83	4.37	18.47	52.42**	.000
หลังเรียน	30	60.30	4.10			

**p < .01

จากตาราง 2 พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบมีการรู้เชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3.2.2 ผลการเปรียบเทียบความรู้สึกเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบก่อนและหลังเรียนด้วยหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ ปรากฏผลดังตาราง 3

ตาราง 3 ผลการเปรียบเทียบความรู้สึกเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบระหว่างก่อนและหลังเรียนด้วยหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ

การทดลอง	n	$\bar{X}$ (เต็ม 120)	S.D.	$\bar{D}$	t	p
ก่อนเรียน	30	71.27	5.51	27.33	70.79**	.000
หลังเรียน	30	98.60	9.58			

**p< .01

จากตาราง 3 พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบมีความรู้สึกเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบหลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3.2.3 การศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบหลังเรียนด้วยหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ ตามแนวคิดคุณลักษณะศึกษาของลิคโคนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จากการประเมินตนเอง ครูผู้สอนและผู้ปกครอง ปรากฏผลดังตาราง 4

ตาราง 4 ผลการศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ หลังเรียนด้วยหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ

รายการประเมิน	คะแนนเต็ม	ร้อยละ		พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ
		$\bar{X}$	S.D.	
1. ประเมินตนเอง	72	80.60	8.23	มาก
2. ประเมินโดยครู	72	78.94	7.73	มาก
3. ประเมินโดยผู้ปกครอง	72	81.11	6.54	มาก
รวม		80.22	7.21	มาก

จากตาราง 4 พบว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนหลังเรียนด้วยหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบตามแนวคิดคุณลักษณะศึกษาของลิคโคนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในภาพรวมมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบอยู่ในระดับมาก

การอภิปรายผล

1. ด้านการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ เพื่อนำมากำหนดเป็นมาตรฐานทางจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (อายุระหว่าง 13-15 ปี) พบว่า นักเรียนที่มี

คุณลักษณะด้านความรับผิดชอบนั้น ควรมีมาตรฐานทางจริยธรรม ดังนี้ คือ 1) ปฏิบัติหน้าที่อย่างตั้งใจเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ 2) ยอมรับผลการกระทำของตนเอง และปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดีขึ้นอยู่เสมอ 3) ตรงต่อเวลา 4) มีความอดทน และเพียรพยายามในการปฏิบัติงานให้สำเร็จ 5) เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม และมีระเบียบวินัย 6) มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ และแนวทางในการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ ซึ่งได้มาโดยการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ จำนวน 22 รายการ ร่วมกับการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียน ซึ่งเป็นครูระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีผลงานการพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรมจริยธรรม ดูแลโครงการคุณธรรม และอยู่ในโรงเรียนต้นแบบด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเป็นที่ยอมรับและปรากฏผลงานทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ระดับจังหวัดและระดับชาติ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิได้ถ่ายทอดวิธีการ ประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมผู้เรียน อย่างผู้มีประสบการณ์และปฏิบัติจริง จึงทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ที่สามารถนำมาเป็นพื้นฐานในการร่างหลักสูตรเพื่อพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้จริง สอดคล้องกับ Buason (2008) ที่กล่าวถึงการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลว่า บุคคลที่ถูกเลือกมานี้ ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ และทักษะความสามารถ และสื่อสารพูดคุยกับนักวิจัยในเรื่องที่ผู้วิจัยต้องการทราบโดยตรง ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญนั้นนักวิจัยจะไม่ถือว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือตัวแทนของสมาชิกในสนามการวิจัยแต่จะถือว่าเป็นผู้รู้เรื่องที่นักวิจัยต้องการทราบดีกว่าคนอื่นๆ

2. ด้านการสร้างและหาคุณภาพหลักสูตร

หลักสูตรที่พัฒนาขึ้น ดำเนินการโดยศึกษาแนวคิดคุณลักษณะศึกษาของลิกโคนาเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะบุคคล เพื่อนำมากำหนดกรอบในการพัฒนาหลักสูตร ประกอบกับการศึกษาเอกสารหลักสูตร และสังเคราะห์แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรจากนักการศึกษาต่างๆ เพื่อหาองค์ประกอบของหลักสูตร พบว่าหลักสูตรควรมีองค์ประกอบ คือความเป็นมาของหลักสูตร หลักการ จุดหมาย เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล รวมทั้งศึกษาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรเสริม และขอบเขตการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อกำหนดโครงสร้างเวลาเรียน นำมาตรฐานทางจริยธรรมด้านความรับผิดชอบมาเป็นแนวในการพัฒนานักเรียน โดยกำหนดเป็นเนื้อหาสาระในหลักสูตร จากการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและด้านการจัดการเรียนรู้ พบว่าหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรมีความเหมาะสมในระดับมาก และเมื่อนำไปทดลองใช้ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายได้ ทั้งนี้ เป็นผลจากพัฒนาหลักสูตรตามกระบวนการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร ซึ่งได้จากการสังเคราะห์แนวคิดของนักการศึกษา (Taba, 1962, p. 135; Tyler, 1949, p. 1; Oliva, 1992, pp. 173-177; Srisa-ard, 2003, pp. 63 – 64; Utranan, 1989, pp. 31–33) โดยได้พัฒนาหลักสูตรตามกระบวนการ 3 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านรับผิดชอบ 2) การสร้างและหาคุณภาพของหลักสูตร ได้ศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดในการพัฒนาคุณลักษณะศึกษาของลิกโคนา ที่เป็นนักพัฒนาคุณลักษณะ และสร้างอัตลักษณ์ที่ดีให้เกิดขึ้นกับบุคคล และได้นำร่างหลักสูตรไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ และทดลองนำร่อง (pilot study) กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่สมัครเข้าร่วมกิจกรรม แล้วปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ก่อนนำไปทดลองใช้จริง 3) การทดลองใช้และศึกษาผลการใช้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nakaro (2008); Sukkamart (2010); Taitorphon, et al.

(2015); Unjai, et al. (2015) ที่ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรโดยการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พัฒนาหลักสูตร นำหลักสูตรไปทดลองใช้ และปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรให้สมบูรณ์ขึ้น ด้วยกระบวนการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรนี้จึงทำให้หลักสูตรมีคุณภาพ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนได้จริง

แนวทางในการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นนั้น เน้นการเรียนรู้แบบร่วมมือ กระตุ้นให้นักเรียนได้คิดและตระหนักถึง ความสำคัญของการมีความรับผิดชอบ ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการคิดและดำเนินการ อภิปราย สะท้อนคิด ฝึกปฏิบัติกิจกรรมที่ส่งเสริมความรับผิดชอบอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ โดยสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาคุณลักษณะตามแนวคิดคุณลักษณะศึกษาของลิคโคนา ร่วมกับ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้กระบวนการเรียนรู้ (ER₂C₂) 5 ขั้น คือ ขั้น 1 การสร้างประสบการณ์ การรับรู้เชิงจริยธรรม (Encouraging ethical perception) ขั้น 2 การเก็บจำตัวแบบ (Retention Process) ขั้น 3 การแก้ปัญหาเชิงจริยธรรม (Conflict resolution) ขั้น 4 สะท้อนคิดเชิงเหตุผล (Reflection thinking) และขั้น 5 สร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ (Characterization) โดยในขั้นการสร้างประสบการณ์การรับรู้เชิงจริยธรรมนั้น เป็นการสร้างสังคมจริยธรรมให้นักเรียนได้รับรู้ ได้เห็นคุณค่าของจริยธรรมนั้นๆ ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอเรื่องราวผ่านเรื่องสั้นจากสื่อประสม และสื่อออนไลน์ ที่เป็นสิ่งที่นักเรียนวัย 13 – 15 ปี ให้ความสนใจมากกว่าการอ่านเรื่องสั้น หรือเรื่องราวในนิทานในหนังสือหรือสื่ออื่นๆ โดยเนื้อหาสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและปัญหาความรับผิดชอบ โดยเชื่อมโยงสถานการณ์ในชีวิตจริง และปัญหาสำคัญที่ต้องการแก้ไขเป็นเหตุการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นในวัยเรียน สอดคล้องกับ Kheammani (2003) ที่สรุปวิธีการสอนหรือการพัฒนาจริยธรรมตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ โคลเบิร์กว่า สถานการณ์ที่นำมาเสนอควรมีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริงของผู้เรียนและควรเป็นปัญหาที่สามารถใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับที่ตรงกับระดับพัฒนาการทางจริยธรรมที่เป็นอยู่ของผู้เรียน และในระดับที่สูงกว่า โดยการเสนอสถานการณ์ปัญหานั้น อาจใช้สื่อ ภาพ สไลด์ फिल्मสตริป หรือวีดิทัศน์ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในปัญหาชัดเจนขึ้น

3. การทดลองใช้และศึกษาผลการใช้หลักสูตร

ผลการใช้หลักสูตรพบว่านักเรียน มีคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบมาก ทั้งนี้ เป็นเพราะนักเรียนผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ออกแบบตามแนวคิดคุณลักษณะศึกษาของ Lickona (1991) และโปรแกรมพัฒนาคุณลักษณะ (Lickona, et al., 2002) ที่กล่าวถึงการพัฒนาคุณลักษณะว่า ต้องให้ปฏิสัมพันธ์และสอดคล้องกันระหว่างองค์ประกอบทั้ง 3 คือ การรู้ ความรู้สึก และพฤติกรรมการแสดงออก ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า การที่คนเราจะมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม นั้นต้องเกิดการรู้เชิงจริยธรรม มีความรู้สึกเชิงจริยธรรมแล้วจึงนำความรู้สึกถูกผิดชอบด้นั้น มาเป็นแนวในการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามมาตรฐานทางจริยธรรม และสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้และแนวคิดที่นำมาใช้ ซึ่งถ้าปลูกฝังและฝึกปฏิบัติอย่างจริงจังต่อเนื่อง จนเกิดเป็นคุณลักษณะ (Characterization) ที่ดีฝังแน่นติดตัวตลอดไป รวมทั้งมีการสร้างแบบวัดตามมาตรฐานทางจริยธรรม และวัดคุณลักษณะครบองค์ประกอบทั้ง 3 ด้าน คือ การรู้เชิงจริยธรรม ความรู้สึกเชิงจริยธรรม และพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

การเปรียบเทียบการรู้เชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ และความรู้สึกเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ก่อนและหลังเรียน พบว่า นักเรียนมีการรู้เชิงจริยธรรมและความรู้สึกเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนมีการรู้และความรู้สึกเชิงจริยธรรมตามมาตรฐานทางจริยธรรมด้านความรับผิดชอบทั้ง 6 ด้าน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 83.75 และ 82.17 ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 5 ชั้นในหลักสูตร ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบให้กับนักเรียน มีการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้เชิงจริยธรรมจากการดูวิดีโอ โดยครูเสนอคำถามก่อนดูเพื่อให้ให้นักเรียนได้ศึกษาสถานการณ์อย่างมีเป้าหมาย และให้นักเรียนซึมซับคุณลักษณะที่ดี โดยการเก็บจำตัวแบบจากตัวละครในสถานการณ์ ร่วมกันวิเคราะห์คุณลักษณะ เปิดโอกาสให้ตอบสนองต่อตัวแบบ แล้วนำเสนอสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดภาวะขัดแย้งให้นักเรียนได้วิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้งโดยการอภิปรายกลุ่มโดยมีพื้นฐานการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ให้สะท้อนคิดเพื่อทบทวนตนเองตามมาตรฐานทางจริยธรรม จึงทำให้นักเรียนมีการรู้และความรู้สึกเชิงจริยธรรมสูงกว่าก่อนเรียน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Taitorphon, et al. (2015) ที่ศึกษาคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะ ด้วยทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ด้วยการสร้างความพร้อม วิเคราะห์วางแผนจากตัวแบบที่เป็นตัวอย่างด้านจิตสาธารณะที่มีชีวิตจริง ปฏิบัติเป็นตัวอย่างจริง และให้นักเรียนสะท้อนคิดเพื่อสรุปองค์ความรู้ พบว่าหลังเรียนนักเรียนมีคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้นักเรียนโดยการสร้างบรรยากาศเชิงจริยธรรมทั้งในและนอกห้องเรียน สร้างเสริมระเบียบวินัยและกำหนดบทบาทหน้าที่ให้นักเรียนอย่างชัดเจน จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบมากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ Davidson (2001) ที่พัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่ออบรมด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน พบว่า เมื่อดำเนินการตามหลักสูตรแล้วสามารถลดปัญหาความประพฤติปัญหาทางเพศ และช่วยพัฒนาความประพฤติได้

การศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ โดยการประเมินตนเองของนักเรียน และการประเมินจากครู และผู้ปกครองโดยการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนหลังเรียนด้วยหลักสูตร พบว่า นักเรียนและผู้ปกครองประเมินว่านักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80.60 และ 81.11 และครูประเมินว่านักเรียนมีพฤติกรรมความรับผิดชอบปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 78.94 และโดยภาพรวมเฉลี่ยร้อยละ 80.22 หมายถึงนักเรียนที่ผ่านการเรียนตามหลักสูตรมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบมาก โดยผู้ปกครองแสดงความคิดเห็นว่านักเรียนมีความกระตือรือร้นในการทำงานมากขึ้น ทั้งนี้เพราะกระบวนการเรียนรู้ในหลักสูตรส่งเสริมให้นักเรียนคิดวิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละครในวิดีโอ ทั้งทางบวกและลบ อีกทั้งให้สะท้อนคิดทบทวนพฤติกรรมของตนเองที่ผ่านมาแล้วนำเสนอแนวทางในการพัฒนาตนเองให้มีพฤติกรรมตามมาตรฐานทางจริยธรรมที่ต้องการพัฒนา เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมทั้งในและนอกห้องเรียนจากการปฏิบัติงานและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ โดยกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบให้ชัดเจน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ McMullen (1985) ที่ศึกษาเกี่ยวกับวินัยและระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายและมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า ปัญหาทางวินัยส่วนใหญ่มาจากสภาพของโรงเรียน นักเรียนต้องการสิ่งแวดล้อมที่ดี

มีความยืดหยุ่น และโรงเรียนควรเอาใจใส่ และจัดระบบที่มีประสิทธิภาพ สร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีในการจัดการเรียนรู้ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีในโรงเรียน กำหนดแนวทางของพฤติกรรมและกำหนดผู้รับผิดชอบต่อการแก้ไขปัญา ปรับปรุงวินัยนักเรียน และการให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมรับรู้และรักษาระเบียบวินัยนักเรียนทำให้ระบบการจัดการมีประสิทธิภาพมากขึ้น และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Sukkamart (2010) ที่พัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา โดยนักเรียนกลุ่มทดลองมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านความตระหนักรู้ในตนเอง ความเมตตา กรุณา และจิตสาธารณะ โดยมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับบ่อยครั้ง นักเรียนกลุ่มทดลองมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์เปลี่ยนแปลงไปจากหลังการทดสอบสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมในทุกคุณลักษณะ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำหลักสูตรไปใช้

1.1 ในการพัฒนาคุณลักษณะต้องสร้างความเข้าใจ มีความมุ่งมั่นตั้งใจ มีการปฏิบัติอย่างจริงจัง ต่อเนื่องและพัฒนาคุณลักษณะอย่างมีประสิทธิภาพ และเปิดโอกาสให้มีการปฏิบัติเชิงจริยธรรม อย่างหลากหลาย ในชีวิตประจำวัน ฝึกประสบการณ์ซ้ำๆ และปฏิบัติจนเป็นนิสัย

1.2 จัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยการสร้างสังคมเชิงจริยธรรม ให้มีบรรยากาศของคุณความดีทั้งในและนอกห้องเรียน และประสานความร่วมมือกับครอบครัวและชุมชนเพื่อร่วมทำกิจกรรมในการเสริมสร้างคุณลักษณะให้กับผู้เรียน เป็นการบูรณาการเข้าไปในทุกมิติของวิถีชีวิตผู้เรียน

1.3 ในการเลือกวิธีศึกษานั้น ควรเลือกให้เหมาะสมกับวัยและความสนใจของผู้เรียน มีความทันสมัย และควรตรวจสอบก่อนเพื่อสามารถตั้งคำถามและสรุปผลได้ตรงกับมาตรฐานทางจริยธรรมที่ต้องการปลูกฝังให้กับนักเรียน

1.4 ให้ความสำคัญกับขั้นการสะท้อนคิด โดยชี้แนะและกระตุ้นให้นักเรียนทบทวนพฤติกรรมตนเองตามความเป็นจริง เพื่อให้รู้จักและเข้าใจตนเอง ยอมรับตนเองทั้งพฤติกรรมที่ดีและไม่ดี รวมทั้งให้สะท้อนคิด โดยเชื่อมโยงพฤติกรรมตนเองกับมาตรฐานทางจริยธรรม ที่เราปฏิบัติได้ตามมาตรฐานแล้วและที่อยากปรับปรุงหรือแก้ไข หรือพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาถึงวิธีการพัฒนาคุณงามความดี (virtue) หรือคุณลักษณะ (character traits) ที่เป็นค่านิยมเชิงจริยธรรมหลักอื่นๆ นอกจากความรับผิดชอบ ได้แก่การเอื้ออาทร (caring) ความซื่อสัตย์ (honesty) ความยุติธรรม (fairness) และการเคารพนับถือซึ่งกันและกัน (respect)

2.2 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบผลการใช้หลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบต่อระหว่างการนำไปใช้ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามเวลาเรียนปกติกับการจัดกิจกรรมค่ายฝึกอบรมว่ามีผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนหรือไม่ อย่างไร เพื่อให้เป็นแนวทางในการเลือกนำหลักสูตรไปใช้

References

- Buason, R. (2008). *Qualitative research in education*. Bangkok: Khamsamai. [in Thai]
- Davidson, L. (2001). Educators' Perceptions of Character Education. *Journal of Educational Research*, 96(6), 1-9.
- Gardner, H. (1993). *Frame of mind: The Theory multiple Intelligence*. New York: Basic Books.
- Kheammani, T. (2003). *Development of morality, ethics and values: theory to practice*. Bangkok: Seamsin Prepress System. [in Thai]
- Lickona, T. (1992). *Educating for character: How our school can teach respect and responsibility*. NY: Bantam Book.
- Lickona, T., Schapps, & C. Lewis. (2002). *Eleven principles of effective character education: Character education partnership*. Retrieved October 22, 2014, from <http://www.character.org/Principles/index.c9i/>
- Ministry of Education. (2008). *Core Curriculum Basic Education 2008*. Bangkok: The Agricultural Cooperative Federation of Thailand. [in Thai]
- McMullen, C. M. (1985). Effective discipline and contingency management system in urban junior high/middle school with an emphasis on development need of young adolescents. *Dissertation Abstracts International*, 46(7), 616-A.
- Moral Promotion Center (Public Organization). (2009). *Synthesis of moral research in Thailand and Others*. Bangkok: Prigwan Graphic. [in Thai]
- Nakaro, A. (2008). *a curriculum development to enhance self-management ability by guiding activity for Mathayomsuksa 1 students* (Doctoral dissertation). Bangkok: Srinakharinwirot University. [in Thai]
- Office of the Secretary of the Council for Education. (2008). *Learning management that promotes morality*. Bangkok: Dee Printing. [in Thai]
- Oliva, P. F. (1992). *Developing the Curriculum* (3rd ed.). New York: Harpers Colloins.
- Srisa-ard, B. (2003). *Curriculum development and research on curriculum*. Bangkok: Suveeriyasarn. [in Thai]
- Sukkamart, A. (2010). *Development of enrichment curriculum to enhance desirable characteristics of Prathomsuksa IV students via contemplative education* (Doctoral dissertation). Bangkok: Srinakharinwirot University. [in Thai]

Taba, Hilda. (1962). *Curriculum Development: Theory and Practice*. New York: Harcourt, Brace & World.

Taitorphon, W., Sawagpun, P., Kaewurai, W., & Wattanatom, A. (2015). The development of enrichment curriculum to enhance public mind through social cognitive theory and service learning for lower secondary school students. *Journal of Education Naresuan University*, 17(2), 1-12. [in Thai]

Tyler, Ralph. W. (1949). *Basic Principles of curriculum and instruction*. Chicago: The University of Chicago Press.

Unjai, K., Kaewuria, W., Prachanban, P., & Sawagpun, P. (2015). The development of curriculum to enhance citizenship for Thai Youth on responsibility. *Journal of Education Naresuan University*, 17(4), 40-51. [in Thai]

Utranan, S. (1989). *Fundamentals and principles of curriculum development* (3rd ed.). Bangkok: Mitsiam. [in Thai]

Vongvanich, S., & Wiratchai N. (2000). *Factors and processes contributing to moral development to strive for the collective success for student of university: quantitative and qualitative studies* (Research Report). Bangkok: Faculty of Education, Chulalongkorn University. [in Thai]